

PERIODIZACE DĚJIN HUDBY

Pravěk 40 000 p.n.l. - 3 000

Starověk 3 000 p.n.l. - 476 n.l.

- a) východní civilizace – Indie, Čína, Egypt
- b) Řecko, Řím

Středověk 5. - 15. st.

- a) gregoriánský chorál
- b) doba románská 1000 - 1200
- c) gotika 1150 - 1400

Novověk 15., 16., st. - dodnes

- a) renesance 1400 – 1600
- b) baroko 1580 -1750
- c) klasicismus 1740 - 1820
- d) romantismus 1815 - 1900
- e) impresionismus konec 19. st. a začátek 20. st.
- f) hudba 20.st.

PRAVĚK

- první projevy hudby – pláč, projevy emocí, napodobování zvuků zvířat, rytmus – údery kamenů, kostí, dřev
- nejstarší hudební projev – zpěv spojený s pohybem tanečního
- hudba spojená s náboženskými a magickými funkcemi
- zpěvem se snažili ovlivnit kouzelné síly, pohromy, zdar při lovu
- nejstarší svědectví o hudbě - kresba v jeskyni Tří bratří (Toulouse) – Sobi a lovec s lukem

Hudební nástroje

- kostěné píšťaly, kamenné desky, duté kmene stromů, ulity, mušle, rohy, kly zvířat, luk
- nejdokonalější nástroj - lura - 24 tónů

STAROVĚK

- **Čína**

- nejstarší hudební kultura dnešního typu
- pentatonika – pěti tónová stupnice
- orchestry – až 829 hudebníků

Hudební nástroje

- loutna-čchin, zvonkohra-čching, buben, gong, šalmaj (hoboj), př. flétna

- **Indie**

- oktáva se dělila na 22 tónů (čtvrťtóny)

- **Egypt**

- převážně obrazové prameny o hudbě a hud. nástrojích
- vyspělá hudební kultura
- hudební soubory (flétnistů, harfenistů, pěvecké)
- hudebníci měli vysoké postavení

Hudební nástroje

- harfy (o 4-21 strunách), liry, loutny, šalmaje, trubky, flétny, chřestidla, klapadla, bubínky

▪ Řecko

- vyvrcholení starověké kultury a umění
- život prostoupen hudbou – olympijské hry, slavnosti, vzdělání, soukromý život
- měli vyspělou hudební teorii
- poznatky o soustavě tónů, intervalech, akordech, stupnicích
- terminologii používáme dodnes: muzika, kánon, kytara, melodie
- spojovali hudbu s bohy: Apolón – bůh hudby, Dionýsos, Pan
- nejdůležitější památka – **Seikilova píseň** – z náhrobku v Trallesu

Charakteristika hudby

- vokální hudba jednohlasá
- rytmus zpočátku dán básnickým metrem
- zapisovali tóny velkými písmeny řecké abecedy
- rozlišovali notaci instrumentální a vokální
- základem teorie byly tetrachordy (dórské, frygické, lydické) – skupina 4 tónů
- spojením 2 tetrachordů vznikla stupnice – četla se shora dolů

• Řím

- hudba byla složkou společenského života – obětní rituály (měla zahánět demony), pohřební obřady i ve vojsku
- přijali hudbu od Etrusků a později od Řeků
- Řecká kultura je vstřebána Římem
- od 2. – 3. století po Kristu dochází k úpadku hudební kultury
- hymny, troparia – zhudebněné verše mezi žalmy

Hudební nástroje

- **tiba** – řecký aulos, kithara, lituucs, bucina

STŘEDOVĚK

Křesťanské zpěvy

Základy křesťanství - víra v jednoho boha

- víra v posmrtný život
- láska k bližnímu

- liturgické (bohoslužebné) zpěvy - **žalmy** (zhudebněné texty prosebné, oslavné ze starého zákona - 150 písní)
- **hymnus** – chvalozpěv k počtě svatých, nepochází z bible

Řehoř Veliký - žil v 6. – 7. století

- dal sebrat a utřídit všechny tehdejší liturgické zpěvy → **Řehořův antifonář** (antifonář – obsahuje mešní proprium, ordinárium i zpěv hodinek)
- po něm se bohoslužebný zpěv nazývá gregoriánský chorál

Gregoriánský chorál

- liturgický zpěv římskokatolické církve
- jednohlasý bez doprovodu nástrojů – volné tempo, klenutá, zdobná melodie
- také se nazýval *cantus planus*
- všechny tóny plynuly ve stejných rytmických hodnotách
- doprovázel všechny bohoslužebné úkony – např. mešní obřad

- notredamská škola - představuje rozkvět vlastního vícehlasu (stal se samostatným útvarom)
 - hlavní představitelé **Leoninus** a **Perotinus**
 - na notredamskou školu navázalo období zvané **ars antiqua**

ARS ANTIQUA - 1250 - 1320 tzv. staré umění

- v této době se dotvořila černá menzurální notace
- vyvíjela se forma moteta
- vznikl **rondellus** a **hoquetus**
- ze skladatelských osobností byl nejvýznamější teoretik **Franco Kolínský** (prosadil černou menzurální notaci), **Petrus de Cruce**

Hudební nástroje gotiky

- drnkací nástroje – kithara, lyra, harfa, loutna, **psaltérium** – cimbál, clavichord, **trumšeit** – jednostrunný kontrabas,
- smyčcové nástroje – **rebec**, **vielle**, **fidule** – předchůdce houslí
- dechové nástroje – příčná flétna, různé druhy trub, **olifanty** – ze slonové kosti, trubky, pozouny, **buccina** – tuba, **ciniky**, **serpent**
- bicí nástroje – buben, kosman, tamburína, tympány, triangl, puklice
- nejstarší a nejsložitější nástroj jsou varhany

Vývoj notace

- Notace 1) písmenná – písmena řecké abecedy
 2) znaková – používání zvláštních znaků
- a) neumová
 - b) chorální
 - c) menzurální

- Neumová notace** - vznik kolem 9. století
- ukazovala pouze přibližný pohyb melodie, ozdoby, počet tónů v melismatu
 - neměla ani intonační, ani rytmickou přesnost
 - systém čárek a teček nad textem

- Chorální notace** - 10. – 12. století
- intonačně přesná, ale rytmicky ještě neurčitá, neměla nožičky u not
 - znaky měly čtyřhranný tvar, aby mohly být přesně vyznačeny v osnově,
 - Quido z Arezza - zavedl notovou osnovu se 4 linkami
 - zavedl solmizaci – ut re mi fa sol la

- Menzurální notace** - **černá**
- **kolorovaná** - vznikla asi ve 13. století
 - měla již znaky pro různě dlouhé noty, pomlky i pro výšku not
 - záleželo na barvě tónu (modrá, červená)
 - **bílá** - vznikla asi v 15. století
 - začalo se užívat znaků bílých, nevyplněných
 - noty již měla nožičky, praporky

- v 16. století - autoři začali zdobit začátky skladeb ozdobným písmem
 - psalo se bílou menzurální notací
 - **tabulatury** - znázorňovali hmaty na nástroj
 - kombinace čísel, písmen, not a symbolů

- v 17. století byla definitivně zavedena taktová čára

ARS NOVA - 1320 – 1420 tzv. nové umění

- vyvinula se ve Francii
- **Philippe de Vitry** - autor spisku Ars nova - spisek rytmu a notace
- **Guillaume de Machaut** - skladatel, básník, sekretář u Jana Lucemburského
 - napsal 23 duchovních motet (Messe de Notre-Dame)
- v této době vzniká **kontrapunkt** - nota proti notě
 - jedna nebo více samostatných melodií stojí proti hlavnímu hlasu (cantus firmus)
 - nové hlasy získali rytmickou i melodickou samostatnost
 - staly se rovnoprávnými hlasy k hlasu hlavnímu
 - jednotlivé hlasy se tvořily a vrstvy na sebe postupně (často v různou dobu od různých autorů)
 - hlasy byly kontrastní, často se křížily polohou
 - harmonicky logické vedení hlasů

Nejstarší středověké české památky

- konec 10. - 11. století – 1. píseň - **Hospodine, pomiluj ny** – vroucí prosba k Bohu pro úrodu a pokoj na Zemi
 - **Svatý Václave** – latinská liturgie
- 13. - 14. století - **Dřevo sě listem odievá**
 - **Andělíčku rozkochaný** – světské skladby
 - **Mastičkář** – velikonoční hra – 40. léta 14. století
 - **Buoh všemohúci**
 - **Jezu Kriste, šcedrý kněže** – duchovní písně
- husitství - *písně táborské* (výrazově tvrdé, strohé) a *pražské* (melodicky bohatší)
 - jednohlasý chorál
 - Jistebnický kancionál** - sbírka husitských písní a skladeb z r. 1420
 - **Povstaň, povstaň, veliké Město pražské**
 - **Ktož jsú boží bojovníci**
 - **Ó svolanie konstanské** - o upálení Jana Husa
 - *časová píseň* – komentovala politický život atd.

NOVOVĚK**RENEŠANCE**

- renesance = znovuzrození
- vzniká v Itálii, kolébka ve Florencii
- podmínky pro vznik - 1450 vynález knihtisku
 - zámožské objevy - 1492 objevení Ameriky
 - 1521-1523 obeplutí světa
 - reformace církve - John Wycliff, Jan Hus, Martin Luther
- obdiv k znovuobjevenému umění řecké a římské antiky
- rozvoj věd – astronomie, historie
- člověk má vlastní rozum, názor, myšlení, je schopná rozhodování
- zdůrazňuje pravdu, snaha o odstranění utrpení v lidském životě
- **architektura** - vrací se k antickému a románskému umění
 - fasády jsou zdobené sgrafity (psaníčkový vzor)
 - Donato Bramante – započal stavbu chrámu sv. Petra v Římě
 - palác Louvre v Paříži
- **sochařství** - tematika náboženská, biblická
 - často zobrazují lidské tělo - Donatello

- **malířství** - příroda, perspektiva, nabylo oblivněno antikou
 - zachycovaly i psychiku - stavy duše, emocí
 - Botticelli - Zrození Venuše, Leonardo da Vinci - Poslední večeře

Charakteristika hudby

- měla vyjadřovat city člověka, smyslnost, novou zvukovost
- vokální polyfonie byla nejčastěji čtyřhlasá, zvětšil se rozsah partů
- nejvíce se skládali sborové skladby
- hlasy byly rovnocenné
- instrumentální hudba se začala osamostatňovat
- církevní tóniny nahradilo dur-mollové citění
- vysoké hlasy v Sixtinské kapli zpívali falzetisté, od 16. století kastráti (ne ženy)

Hudební nástroje

- hlavně zpěv
- roketle, pumorty, cinky, trubky, pozouny, dulcin (fagot), serpenty, lesní rohy
- *strunné nástroje* – loutna, harfa, **lyra da braccio** - předchůdce houslí, **viola da gamba** - violoncello, **viola da braccio** – viola
- *klavírní nástroje* – cembalo, spinet, klavichord, varhany, clavicembalo

Instrumentální formy

- toccata, preludium, chaconna, passacaglia – skladby pro varhany, loutnu
- saltarello, pavana, galliarde, allemanda – hudba k tanci

Vokální formy

- žalmy, hymny, mše, lamentace, ofertoria, madrigaly, motety

Notace

- autoři začali zdobit začátky skladeb ozdobným písmem
- psalo se bílou menzurální notací
- **tabulatury** - znázorňovali hmaty na nástroj
 - kombinace čísel, písmen, not a symbolů

Česká renesance

- díky husitským válkám kulturní zdržení
- po husitství se znovu začal vytvářet vícehlas
- vznikají **kancionály** - tištěné sbírky s duchovními písněmi
 - nejstarší – **Českobratrský kancionál Lukášův** – 1501
- známé šlechtické kapely – rožmberská v Českém Krumlově, na hradě Pecka - vlastnil ji Kraštof Harant

Jan Blahoslav - představitel jednoty bratrské
 - autor **Šamotulského kancionálu a Ivančického kancionálu**
 - napsal 1. českou hudební nauku **Muzika**

Jan Amos Komenský - průkopník moderního pojetí školní hudební výchovy
 - skládal písně – **Spi mé malé poupě**
 - 1505 - **Franusův kancionál královéhradecký**
 - **Královéhradecký speciálník** – zpěvníky jednoty bratrské

Jan Campanus Vodňanský - rektor Karlovy univerzity
 - psal latinsky, zhudebňoval žalmové překlady

Kryštof Harant z Polžic - šlechtic, skladatel, diplomat, dvořan a válečník
 - 1621 byl popraven na Staroměstském náměstí
 - působil na Ferdinandově dvoře

- dílo - **Qui confidunt in Domino** - šestihlasý motet
- **Maria Kron** – pětihlasý motet
- **Missa quinque vocibus** – mše na cantus firmus madrigalu **Dolorosi martyri**

Jakob Handl Gallus - skladatel slovinského původu

- jeho nejlepším dílem **Opus musicum** – soubor motet

Jan Traján Trutnovský

Jiří Rychnovský

Ondřej Jevičský

Světová renesance

NIZOZEMSKÁ ŠKOLA

Orlando di Lasso - Holanďan

- hodně cestoval
- 1557 v Mnichově byl Albertem V. ustanoven tenoristou
- od 1562 kapelník
- napsal asi 2000 skladeb různých forem - madrigaly, motety, mše
- texty psal italsky, francouzsky, latinsky, německy
- nejoblíbenější mu jsou světské skladby – **Echo, Mattona mia cara**
- Magnus opus musicum** - soubor 1200 motet

Guillaume Duffay

Gilles Binchois

Jean Ockeghem – 36-ti hlasá mše

Jacquin des Prés

Jakob Obrecht

ŘÍMSKÁ ŠKOLA

Giovanni Pierluigi da Palestrina (1525–1594)

- papež Julius III. ho jmenoval kapelníkem a přijal ho do Sixtinské kapely
- dílo je ztělesnění ideálu hudby „**a capella**“
 - zpěvnost všech hlasů
 - vyrovnanost, klidná melodie
 - používá ještě církevní tóniny
- napsal - 105 mší - **Missa papae Marcelli** – mše papeže Marcella
- 330 motetů - **Cantica canticorum** (Píseň písní) - **Stabat mater** - 29 motet
- žalmy, hymny, ofertoria, lamentace

Jacob Arcadelt – zakladatel Římské školy

BENÁTSKÁ ŠKOLA

- vyšla z odkazu **Adriana Willaerta** – kapelník v chrámu sv. Marka

- měla již barokní charakter

Andrea Gabrielli

Giovanni Gabrielli – **Salvator Noster** (Náš spasitel) – 15-ti hlasný motet pro 3 sbory

BAROKO

- barocco – portugalsky perla nepravidelného tvaru
- baroque – fransouzsky nepravidelný
- převládá citová stránka nad rozumovou
- objevuje se mysticismus a duchovnost, zájem o zázraky, touha po poznání
- převládají náboženská témata
- monumentalita, oblé linie, tvary, snaha po souměrnosti
- **historie** - doba třicetileté války (katolíci x protestanti), stavovské povstání, vestfálský mír
- **architektura** - převládají církevní stavby, použití oválu nebo elipsy, bohatá vnitřní výzdoba, použití zlaté barvy
 - Christopher Wren, Lorenzo Bernini
- **sochařství** - sochy vyjadřovaly bouřlivý pohyb, dynamismus, duševní stavy
 - Jan Brokof, Matyáš Bernard Braun
- **malířství** - technika šerosvitu, náboženská témata
 - Petr Brandl, Petr Paul Rubens
- **literatura** - Bohuslav Balbín, John Milton

Charakteristika hudby

- složitá výstavba díla
- ohromující rozměry, velkolepost, zdobnost až přeplácánost
- prosadily se tóniny dur a moll
- polyfonie se rozvíjela a je na vrcholu stejně jako hudba instrumentální
- oddělení vokální a instrumentální hudby – instr. používá větší intervaly, je rychlejší
- nástroje používají **temperované ladění** – oktáva rozdělena na 12 půltónů (další druhy ladění - pythagorejské, didymické)
- monodie doprovázená v generál basu
- **generál bas** - nejdůležitější z doprovodných hlasů
 - způsob notace pro klávesové nástroje (cembalo, varhany)
 - melodie doplněna čísly a posuvkami, které slouží k improvizovanému vytváření harmonické výplně ve střední poloze

Hudební nástroje

- *smyčcové* – viola da gamba, housle, viola, violoncello, kontrabas
- *dechové* – hoboj, fagot, zobcová flétna, trubka, lesní roh, klarina, kornet (cink)
- *klávesové* – cembalo, klavichord, varhany, klavír

Instrumentální formy

- sonáta** - má 4 části – pomalá, rychlá (fugovaná), pomalá, rychlá (taneční)
 - pro jeden nástroj a basso continuo (cembalo, viola da gamba, někdy loutna)
 - *triová sonáta* - má 4 části
 - pro 2 sólové nástroje a basso continuo
- suita** - sdružení několika tanců v jeden celek
 - Allemande* – čtyřdobý, pomalý, německý tanec
 - Courante* – třídobý, rychlý, francouzský tanec
 - Sarabanda* – třídobý, pomalý, španělský tanec
 - Gigue* – třídobý, šestidobý, rychlý, skotský nebo irský
 - další tance např. *menuet, air*
- koncert** - **concerto grosso** - střídají se sólové nástroje a orchestr
 - 3-4 věty
 - **sólový koncert** - vznikl z concerta grossa
 - pro jeden nástroj a orchestr
 - **fuga** - vícehlasá skladba založená na imitaci (opakování) jednoho nebo více témat, které prochází všemi hlasy
 - má 3 části: **expoziční** – nastupuje hlavní téma
 - comes** - vedlejší téma v dominantní tónině
 - provedení** – nejsložitější část fugy, modulace do jiné tóniny
 - závěr** – témata se vrací do původní tóniny

Vokálně-instrumentální formy

- opera** - zpívaná divadelní hra s instrumentálním doprovodem
 - skládá se z árií (rozsáhlejší skladba pro sólový zpěv a doprovod) a recitativů
- kantáta** - rozsáhlá cyklická skladba pro sólový zpěv s doprovodem (orchestr)
 - později se přidal i sbor
 - častěji na světské téma
- oratorium** - cyklická skladba pro sbor, sólisty, orchestr a vypravěče
 - často na církevní téma, biblické náměty
- doprovodná píseň, kánon, mše, moteta, madrigaly

České baroko

- objevilo se asi po roce 1620 – bitva na Bílé hoře
- hudba hlavně pro potřeby církve
- dokonalé instrumentální kapely: Kroměříž, Český Krumlov (Schwarzenbergové), Kuks (hrabě Špork)

Adam Václav Michna z Otradovic (1600 – 1676)

- narodil se v Jindřichově Hradci
- básník, skladatel, varhaník, učitel hudby a zpěvu
- měl v oblibě lidovou hudbu

Sbírky písní - **Česká mariánská muzika** – píseň **Chtíc, aby spal****Svatoroční muzika**

- skladby se složitější formou

Loutna česká - soubor duchovních skladeb pro 2 soprány s doprovodem 2-3 viol s generál basem- **Andělské přátelství****Sacra et litanie** – obsahuje 5 mší, requiem

- nejsložitější dílo - **Svatováclavská mše** – 6 sólových hlasů, šestihlasý sbor, dvoje housle, čtyři violy, dvě clariny a generál bas

Magnificat – kompozičně vyspělejší než Svatojánská mše**Pavel Josef Vejvanovský (1640 – 1745)**

- trubač, kapelník u olomouckého biskupa Kroměříži
- psal duchovní skladby pro potřeby chrámu v Kroměříži – mše, ofertoria, nešpory, litanie, Te Deum a requiem
- **Serenáda in C**

Jan Dismas Zelenka (1679 – 1745)

- narodil se v Louňovicích po Bláníkem
- na dvoře saského kurfiřta v Drážďanech zastával místo kontrabasisty
- napsal 23 mší, 64 žalmů a hymnů, 3 latinské kantáty, lamentace, sponsoria, litanie, oratoria
- instrumentálních skladeb moc nepsal – 6 triových sonát, koncerty
- napsal celovečerní operu pro korunovaci Karla VI. **Pod olivou míru a palmou statečnosti** – melodrama o sv. Václavu

Bohuslav Matěj Černohorský (1684 – 1742)

- „otec české hudby“, „český Bach“
- výborný varhaník, pedagog
- 1739 se stal ředitelem kůru sv. Jakuba v Praze
- podnikl studijní cesty do Itálie – Padova a Assisi
- psal varhanní skladby – fugy, toccaty, preludia
- **Laudetur Jesus Christus** - vokálně-instrumentální cyklus 3 fug
 - (Pochválen buď Ježíš Kristus)

František Václav Míča (1694-1744)

- kapelník, zpěvák, hudební organizátor, komorník na Questenberském panství v Jaroměřicích
- autor 1. české opery **O původu Jaroměřic na Moravě** – poprvé zazněla 1723 při korunovaci Karla VI.

Šimon Bixi (1732-1771)

- otec Františka Xavera Bixiho
- Vánoční ofertorium**
- **Narodil se Kristus pán**
- **Tříkrálové ofertorium**
- **Magnificat** – kompozičně vynikající, nejlepší z jeho skladeb

Václav Jan Kopřiva

Jiří Ignác Linek

Tomáš Norbert Koutník

Baroko v Itálii

- Florentská camerata** - skupina vzdělaných lidí, scházela se v domech bohatých šlechticů
- nesnášeli polyfonní hudbu, zavedli melodii + doprovodný nástroj
 - odpor ke kontrapunktu (způsoboval nesrozumitelnost textu)
 - na prvním místě by mělo být slovo, pak rytmus a pak tón – to vedlo k tzv. *doprovázené monodii*
 - hl. představitel **Jacopo Peri** - napsal 1.operu – **Dafné** – nedochovala se

Claudio Monteverdi (1567 – 1643)

- zpěvák, houslista, kapelník a skladatel na dvoře Vincenza z Gozagy
- po smrti Vincenzy odchází do Benátek a stává se kapelníkem dómu sv. Marka
- byl 1.reformátor opery - zdůraznil krajní hlasy (soprán i bas)
 - obohatil operu o uzavřené formy (árie, recitace)
 - zrovnoprávnil hudbu a text

opery - **Orfeo** - napsal ji Vincenzu z Gozagy
 - první velká opera založená na hudebně - dramatickém umění

Korunovace Poppeina - operní epilog**Návrat Oddyseův****Ariadna**

madrigaly - napsal 9 knih madrigalů - **Madrigaly válečné a milostné** - kniha osmá

chrámová hudba – mše – **Mariánská mše**

Alessandro Scarlatti (1660 – 1725)

- stýkal se s Corellim a Händelem
- dvorní kapelník v Neapoli
- autorem více než 100 oper, 200 mší, asi 700 kantát, oratoria, žalmy, motety, hudba orchestrální, komorní, koncerty, varhanní skladby

Giovanni Battista Pergolesi (1710 – 1736)

- tvůrcem opery *buffa* - komické opery - jen pro krátkou chvíli diváka při přestávkách mezi dějstvími - **Služka paní**
- **Stabat Mater** – pro soprán, alt a smyčcový orchestr

Arcangelo Corelli (1653-1713)

- houslista
- napsal jen 72 skladeb, ale vynikající umělecké úrovně
- 42 triových sonát, 12 sólových
- vytvořil vzor pro concerto grosso

Antonio Vivaldi

- 1678 v Benátkách – † 1741 ve Vídni
- skladatel a houslový virtuóz
- byl vysvěcen na kněze, ale kvůli zdravotním potížím zbaven kněžských povinností
- ředitel kůru v charitativním ústavu pro sirotky a nalezené děti – založil dívčí orchestr, se kterým dosáhl mnoha úspěchů a stal se známý po celé Evropě
- melodika – zpěvná, nesla zárodky rodícího se klasicismu, formální výstavba koncertů
- polyfonie - uvolnila se, Vivaldiho fugy neměly přesná pravidla
- koncert se ustálil do tří vět (rychlá-pomalá-rychlá)

koncerty - sólové pro violoncello, pikolu, flétnu, hoboje, fagot, kytaru
- nejvíce však pro housle – asi 221

Čtvero ročních období - concerto grosso, užíval tónomalby
sbírky: **Harmonické vnuknutí, Zkoušky harmonie a skladby**

duchovní skladby – **Magnificat**
Stabat Mater

23 symfonií, 46 concerti grossi, 42 sonát, 44 oper

Baroko ve Francii

- za krále Ludvíka XIII. –nejoblíbenější dvorský balet a opera

Jean Baptiste de Lully (1632-1687)

- narodil se ve Florencii, od 14 let žije ve Francii
- stal se královským oblíbencem
- byl jmenován inspektorem královské instrumentální hudby
- řídil královský orchestr- smrtelně zraněn při dirigování
- napsal 42 baletů
- 1.skladatelský úspěch s pastorální hrou **Slavnosti Amorovy a Bakchovy** (hra se zpěvy, o Vánocích)
- napsal 14 oper – **Armida, Roland**

Jean Philippe Rameau (1683-1764)

- varhaník, clavicembalista, teoretik, skladatel
- opera – **Castor a Polux**

Baroko v Anglii

Henry Purcell (1659–1695)

- choralista v královské kapli, dvorní skladatel
- psal **anthemy** – hymny pro anglikánskou církev
- psal hudbu do Shakespearových dramát - **Richard III.**
Sen noci svatojánské
Bouře

opera **Dido a Aeneas**
ódy **Óda na den sv. Cecílie**

Baroko v Německu

Georg Philipp Telemann (1681 – 1767)

- varhaník, skladatel, studoval práva v Lipsku
- od 1721 chrámový hudební ředitel v Hamburku
- dobře hratelná a zpívaná hudba
- založil tzv. **Collegium musicum** – studentký orchestr – hudební společnost
- 40 oper – **Trpělivý Sokrates**
- pašije, kantáty, oratoria
- asi 600 instrumentálních skladeb – suity, serenády, koncerty

Georg Friedrich Händel

- - 23. února 1685 v Halle
- † 1759 v Londýně
- hra na varhany, housle, cembalo
- od mládí tíhl k hudbě, ale otec ho v tom nepodporoval – chtěl z něj mít právníka
- zanechal studii práv a stal se cembalistou v Hamburské opeře
- 1705 napsal 1. operu **Almira**
- 1706 odjel do Itálie - Benátky - úspěch s operou **Agrippina**
- zdokonalil se v opeře, psal sólové kantáty
- na pozvání hannoverského kurfiřta odjel do Hannoveru – dvorní kapelník
- 1710 odjel do Londýna – úspěch s operou **Rinaldo**
- 1712 se definitivně usadil v Anglii
- 1714 jmenován dvorním skladatelem
- 1719 založil *Královskou hudební akademii*
- komponoval oratoria v angličtině **Mesiáš** – premiéra 1742
- operu považoval za osudový žánr – opera **seria** – vážná

oper - **Rinaldo**
Giulio Cesare
Tamerlano
Rodelinda
Xerxes

oratoria **Saul**
Israel v Egyptě
Juda Makabejský
Samson
Jephta
Mesiáš

koncerty **Vodní hudba**
Hudba k ohňostroji

100 sólových kantát, 22 komorních duet, concerti grossi (hobojové koncerty), 3 varhanní koncerty, koncert pro harfu, sólové sonáty, triové sonáty

Johann Sebastian Bach

- . 21. března 1685 Eisenach
- † 28. července 1750 Lipsko
- klavír, housle, varhany
- sopranista školního sboru
- Arnstadt – přijal místo houslisty v kapele výmarského vévody
- byl ustanoven chrámovým varhaníkem
- Mühlhausen, Výmarn – vrchol varhanní virtuozity
- více než 25 let kantor v kostele sv. Tomáše v Lipsku
- na konci života oslepl, nebyl ve své době známý
- jeho dílo oblevil až Felix Mendelssohn Bertholdy

Varhanní skladby:

toccaty a fugy **Toccatata a fuga d moll**
koncerty – přepracované houslové skladby Vivaldiho
preludia a fugy
fantazie a fugy
chorální předehry
variace
šest varhanních trojhlasých sonát

Klavírní skladby:

Temperovaný klavír (2x 24 preludií a fug, 2. díl napsán po 22 letech)
Chromatická fantazie a fuga d moll
Italský koncert
6 německých suit
6 francouzských suit
6 anglických suit

Komorní tvorba

sonáty pro housle a klavír
sonáty a partity pro housle
sonáty pro flétnu a cembalo
suity pro sólové violoncello
orchestrální suity = ouvertury
16 koncertů pro klavír
3 koncerty pro 3 klavíry
2 koncerty pro 4 klavíry
3 koncerty pro housle

Braniborské koncerty (6) – forma concerta grossa

Vokálně-instrumentální skladby

duchovní kantáty
světské kantáty **Svatební kantáta**
Selská kantáta
Lovecká kantáta
Herkules na rozcestí

pašije – liturgické zpěvy, zhudebnění vyprávění o utrpení Ježíše Krista

Matoušovy pašije

Janovy pašije

oratoria – neliturgický charakter

Vánoční oratorium

mše **Velká mše h moll**

moteta

3 vrcholné skladby: **Goldbergovy variace** - passacaglia s obměnami (tanec)
- pro klavír

Hudební obětina - 8 kánonů, 3 fugy, volná fantazie, triová sonáta

Umění fugy - 15 fug, 4 kánony

- závěrečná fuga, zhudebňující Bachův kryptogram b-a-c-h zůstala nedokončená

KLASICISMUS

- rokoko - přechod mezi barokem a klasicismem
- rozhodující vrstva společnosti jsou měšťané, hudba není jen výsadou šlechty
- rozumové bádání získalo převahu nad iracionalitou
- uvolnění z církevního sevření, zesvětštění lidského života
- návrat k antice
- **osvícenství** - věk rozumu
 - poznávání vědeckého chápání světa
 - Voltaire, Denis Diderot, Jean Jacques Rousseau
- **osvícenský absolutismus** - politický směr
 - provádí pokrokové reformy
 - snaha o centralizované říší
- objeveny Pompeje – **Johann Joachim Winckelmann**
- **historie** - Američané vyhlásují nezávislost, Velká francouzská revoluce - 1789
- **architektura** - podobné řeckým a římským chrámům, Panteon ve Francii
- **sochařství** - vzor v bílých antických mramorech
- **malířství** - Antonín Mánes
- **literatura** - Molière

Charakteristika hudby

- dirigent se stal samostatnou řídicí funkcí
- snaha o dokonalé propojení formy i obsahu
- melodie** - jednoduchá, zpěvná, lehce zapamatovatelná, pravidelně členěná
 - výrazný motiv, který se pravidelně opakuje
 - kontrast mezi tématy, větami
- harmonie** - využívá hlavních akordů, ale i na 2. a 6. stupni
 - je *homofonní* – vrchní hlas je melodický, ostatní doprovázejí v akordech
- polyfonie** - udržela se v církevních skladbách
 - postupná dynamika

Hudební nástroje

- housle, zdokonalila se příčná flétna
- klavír se stal samostatným sólovým hudebním nástrojem

Instrumentální formy

sonáta - cyklická skladba o 3-4 větách

1. věta - rychlá (allegro)

- má 3 části - **expozice** - předvedení témat

- **provedení** - zpracovává všechny témata různými způsoby

- **repríza** - původní témata s malými změnami → **CODA**

2. věta - pomalá (largo, andante, adagio)

3. věta - taneční (menuet, scherzo = žert)

4. věta - rychlá (presto)

symfonie - rozsáhlá orchestrální skladba o 3-4 větách (rychlá, pomalá, rychlá, rychlá)

koncert - skladba pro 1-3 sólové nástroje s doprovodem orchestru

- má 3 věty (rychlá, pomalá, rychlá)

- vyvinul se z *concerta grossa*

smyčcový kvartet - vyvinul se z triové sonáty, zasloužil se o to Josef Haydn

- většinou čtyřvětý

serenáda - skladba pro menší orchestr
 - méně rozsáhlá
 - večerní píseň, hlavně pro smyčce

divertimento
kasace

Vokálně-instrumentální formy

opera - komická - **buffo**, vážná - **seria**
singspiel - opera s občasným mluveným slovem
kantáta
oratorium
mše
requiem
magnifikát

Český klasicismus

- doba pobělohorská
 - čeští skladatelé odcházejí do zahraničí - peníze, náboženství

Německo - Mannheim

Jan Václav Stamic (1717-1757)

- kapelník, dirigent, houslista
- v čele Mannheimské školy
- odklon od techniky generálbasu
- zavedl 2. a 3. větu v instrumentálních formách
- zavedl v expozici kontrastní téma
- zavedl do orchestru klarinet
- začal používat postupnou dynamiku
- *Mannheimské vzdechy* - melodické ozdoby na principu sekundových průtahů

Karel Stamic - violista

Anton Stamic - houslista

František Xaver Richter

Antonín Fils

Berlín

Jiří Antonín Benda (1722-1795)

- houslista, cembalista
- skladatel singspielů a *melodramů* = recitace s hudbou
- melodram* **Ariadna na Naxu**
Médea
opera **Romeo a Julie**
Vesnický trh

František Benda - houslista, skladatel

Hamburg - Londýn

Jan Ladislav Dusík - zavedl brilantní klavírní styl

Bonn - Paříž

Antonín Rejcha (1770-1836)

- seznámil se s Beethovenem
- vystudoval a učil na Pařížské konzervatoři
- pal hudebně-teoretické spisy - učilo se z nich

Itálie - Neapol**Josef Mysliveček (1737-1781)**

- mlynářský chasník
- přítel s Mozartem
- opera **Bellerofonté**
Tamerlán

Vídeň**František Xaver Dušek (1731-1799)**

- seznámil se s Mozartem
- varhaník, studoval v HK, Praha, Vídeň
- podporoval ho hrabě Špork z Kuksu

Jan Křtitel Vaňhal (1739-1813)**Leopold Koželuh****Jan Václav Hugo Voříšek**Čechy**František Xaver Brixi (1732-1771)**

- psal koncerty pro varhany, cembalo
- opera **Byl jest jeden kantor dobrý**

Jan Jakub Ryba (1765-1815)

- multiinstrumentalista
- obdivoval Mozarta

Pastorální mše D dur**Česká mše vánoční – Hej mistře****Jakub Blažej Kopřiva****Světový klasicismus****Christopher Willibald Gluck (1714-1787)**

- německý skladatel
- psal recitativy
- neměl rád sopranistky - primadony, vystupoval proti kastrátům
- provedl změny v opeře - dramatická pravdivost - shoda hudby s obsahem slova
 - odstranil nadbytečné pěvecké ozdoby
 - rozdělil úlohy sólistů a sboru
 - vyzdvihl funkci orchestru

opery **Orfeus a Eurydika****Alcesta****París a Helena****Ifigenie v Aulidě****Ifigenie na Tauridě****1. vídeňská škola****Joseph Haydn**

- * 1732 v Rohrau
- † 1809 ve Vídni
- pocházel z chudé rodiny
- náhodou se dostal do sboru ve Vídni
- hrál na varhany, housle, ale hlavně zpíval
- navštívil Anglii a získal doktorát z hudby
- zavedl smyčcový kvartet

smyčcový kvartet **Sluneční kvartety** (6)
Ruské kvartety (6) - **Skřivančí, Císařský** (námět je dnešní německá hymna)

symfonie (104) **Lukavická**
S vířením kotlů
Na rozloučenou
Ráno, Poledne, Večer
Hodiny
šest pařížských
dvanáct londýnských

oratorium **Čtvero ročních období**
Stvoření

opery **Lékárník**
Svět na Měsíci

Wolfgang Amadeus Mozart

- * 1756 Salzburg
- † 1791 Vídeň
- rakouský skladatel
- 3 roky - začal se zajímat o hudbu
- 5 let - komponoval
- 6 let - vynikající klavírista, houslista, varhaník, improvizátor
- 8 let - napsal 1. symfonii
- 12 let - psal již mše a opery
- 13 let - jmenován koncertním mistrem od salcburského arcibiskupa
- Mozart byl duševně nevyzrálý, celý život měl finanční i existenční problémy
- odstěhoval se do Vídně, tam se oženil s Konstancii Weberovou
- hodně cestoval - Drážďany, Lipsko, Berlín, Frankfurt, Praha – Bertramka (Duškovi)
- žil jen z honorářů za skladby, výuku a koncertní vystoupení
- zemřel ve 36 letech nejspíš na selhání ledvin, měl velké deprese
- tematický katalog uspořádal Ludwig Köchel (značka KV) – obsahuje 626 opusů

Charakteristika hudby

- bohatá melodie, zpěvnost
- průzračně čistá harmonie
- dokonalá výstavba děl
- orchestrální barevnost
- rád používal basetové rohy

Instrumentální skladby

symfonie (46) **Pražská**
Pařížská
Jupiterská
Linecká
Haffnerova

serenády **Malá noční hudby**

sonáty klavírní **A dur** - obsahuje **Turecký pochod**
houslové

divertimenta

kasace

instrumentální koncerty: klavírní, pro dechové nástroje, smyčcové, harfa

Vokálně-instrumentální skladby

motet **Ave verum corpus**

koncertní árie **Bella mia fiamma, addio = Sbohem můj krásný plameni**
- věnované Josefině Duškové

opery **Únos ze Serailu**

Figarova svatba

Don Giovanni - 29. října 1787 premiéra v Praze ve Stavovském divadle

Così van tutte = Takové jsou všechny

- opera buffa

Kouzelná flétna - singspiel

mše **Korunovační mše**

Requiem – nedokončil

Ludwig van Beethoven

- * (15. – 18.) prosince 1770 - Bonn

- † 26. 3. 1827 Vídeň

- dovršitel klasicismu

- často označován za nejdokonalejšího skladatele instrumentální hudby

- těžké dětství - otec alkoholik, bil ho a nutil do stálého cvičení - chtěl těžit z jeho hraní

- v 17 letech odcestoval do Vídně, kde se setkal s W. A. Mozartem

- ve 22 letech se zde usadil natrvalo

- studoval u J. Haydna a Antonia Salieriho

- ve 31 letech začíná špatně slyšet

- umírá sám, pravděpodobně na selhání jater (žloutenka)

- jeho pohřbu se zúčastnilo asi 20 000 lidí

- mistr variací

- největší přínos měl v oblasti hudebních forem - rozšířil a prohloubil sonátovou formu - menuet změnil na rychlé scherzo, vyzdvihl význam introdukce, mezivět, cody

- definitivně zaveden velký klasický orchestr

Charakteristika hudby

- melodie zpěvná, složitější než u Mozarta, mohutná, výrazná

- skladby ovlivněny hudbou Francouzské revoluce, vycházely z kvintakordu

- používal výraznou rytmiku - synkopy

- dynamické kontrasty

- harmonie volná, rozmanitější, disonantní sledy

Instrumentální skladby

symfonie (9) **Symfonie č. 3 Es dur – Eroica** (napsal ji Napoleonovi, když se ale nechal r. 1804 korunovat císařem, považoval to B. za zpronevěru a připsal pouze „památce velkého člověka“)

Symfonie č. 5 c moll – Osudová

Symfonie č. 6 F dur – Pastorální

Symfonie č. 9 d moll – S Ódou na radost – text Friedrich Shiller

- desátá symfonie zůstala nedokončená

overtury - koncertní předehry (11) **Egmont**
Stvoření Prometheovo

koncerty **Houslový koncert D dur**

Trojkoncert pro klavír, housle a violoncello

5 klavírních koncertů

sonáty **32 klavírních sonát – Sonáta měsíčního svitu**

Patetická

Appassionáta (Vášnivá)

Valdštejnská

Pro kladívkový klavír – technicky nejnáročnější dílo

10 sonát pro housle a klavír - Jarní

- Kreutzerova

smyčcový kvartet – jsou vrcholem komorní tvorby

Šest Lobkowiczských kvartetů

komorní skladby - pro dechové nástroje, smyčcové, klavírní kvartety, violoncello a klavír, lesní roh a klavír

Vokálně-instrumentální skladby
opery **Fidelio (Leonora)**

mše (2) **Missa solemnis** - vznikla pro Rudolfa Habsburského - k nastolení na arcibiskupský stolec
- vrchol Beethovenovy tvorby

oratorium **Kristus na hoře Olivetské**

ROMANTISMUS

- společnost zklamaná Velkou francouzskou revolucí
 - proti racionalismu stavěl cit, vášně, fantazii, vůli
 - vyzdvihoval hodnoty středověku
 - zdůrazňoval jedince a tvůrčí svobodu umělce
 - zvyšoval se zájem o lidskou psychiku
 - individualismus, subjektivismus, modernismus
 - **historie** - období mezi VFR a revolucí v Evropě r. 1848
 - období nadějí na nové společenské uspořádání – nenaplnění nadání má za následek nespokojenost a buřičství, které vede k vlně revolucí
 - **architektura** - vytváření rozsáhlých romantických zahrad
 - **sochařství** - rozvíjí se pomníková tvorba
 - inspirace přírodou, světem pohádek, idealizovaným vnímáním orientu
 - **malířství** - časté jsou náměty ze středověkých dějin i ze současnosti
 - bratři Mánesové
 - **literatura** - objevil se nový typ - romantický hrdina - nejen v literatuře
 - často společenský vydědělec – loupežník vrah, kat, tulák, žebrák
 - touží po lásce, ale často miluje vysněný ideál
 - vnímavý, citlivý, melancholický
 - uchyluje se k přírodě, minulosti fantazii
 - často se ocitá v neřešitelném konfliktu se světem
 - námět: v lidských citech, bájích, pověstech, pohádkách, erotice, historii vlastního národa (vznikají národní školy)
- př. Victor Hugo, Nikolaj Vasiljevič Gogol, Edgar Allan Poe

Charakteristika hudby

- impresario - zajišťoval styky hudebníků a posluchače
 - vznikají národní hudební školy
 - hudba měla vyjadřovat děj, obsah často čerpá z literárního díla
 - orchestr je rozšiřován o nové nástroje
 - nové zdokonalené nástroje - anglický roh, harfa, basový klarinet, ventilový pozoun, tuby
 - klavír se stal nejpobulárnějším nástrojem a základem hudebního vzdělání
 - důležitější byl výraz než forma
- melodie** - zpěvná, rozevlátá, široce klenutá
- často čerpá z lidových tanců a písní
- harmonie** - uvolněná, složitější kompozice
- nově znějící souzvuky – používají se všechny druhy septakordů, nónové akordy
- časté modulace do jiných tónin
- používají se církevní mody – dórské, jónské
- polyfonie** - používá se jako ozvláštňení v církevních skladbách a symfoniích

Instrumentální formy

- symfonická báseň** - nová hudební forma romantismu
 - vyvíjí se z programní předehry a z programní symfonie
 - vyjadřuje mimo hudební námět
 - je jednovětá
- programní symfonie** - snaží se zhudebnit nehudební téma
 - cyklická skladba
idee fixe - výrazný hudební motiv
 - slouží jako symbol, který se objevuje v průběhu celé skladby
- orchestrální suita** - cyklická skladba
 - součástí tanec, opera činohra
 - kratší věty než symfonická báseň

symfonie, serenáda, sonáta, koncert, smyčcový kvartet, preludium, fantazie, nokturno, rapsodie, balada, romance, humoreska, polky, valčíky, polonézy, mazurky

Vokálně-instrumentální formy

- romantická opera** - vytvořil ji Richard Wagner, udělal z opery hudební drama
 - stejně důležitý zpěv, hudba, tanec, herecký projev
- píseň** - spojení hudby a literatury, doprovázená nástrojem
- singspiel** - hudebně-divadelní žánr
 - forma komické opery s dialogy v mluvené próze
- opereta**
- melodram** - činohra s hudbou
 - hl. představitel Jiří Benda
 - *koncertní a scénický*

Raný romantismus

Franz Schubert (1797–1828)

- „král písní“
- jeho učitelem byla Salieri
- žil jako svobodný umělec a vedl bohémský život
- chtěl se zbavit závislosti na alkoholu, začal pít vodu a zemřel na tifus

Instrumentální skladby

- komorní tvorba*
- *smyčcový kvartet Smrt a dívka*
 - *klavírní kvintet Pstruh*
 - *klavírní tria*
 - *sonáty*

- symfonie (9)* **Symfonie č. 4 – Tragická**
Symfonie č. 8 - Nedokončená
 Symfonie č. 7 se nikdy nenašla

- mše (3)* **Mše G dur**
Mše As dur

singspiel **Rozamunda**

Vokálně-instrumentální skladby

- písně (přes 600)* **Spanilá mlýnářka**
Zimní cesta
Labutí zpěv
Ave Maria

Carl Maria von Weber (1786–1826)

- skladatel, zakladatel romantické opery v Německu
- ředitel nově otevřené opery v Drážďanech, ředitel opery v Praze

opery **Čarostřelec** – 1. romantická opera

Euryanthe
Oberon

klavírní skladby **Vyznání k tanci**
Koncertní kus

Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809–1847)

- založil konzervatoř v Lipsku
- zavedl hostování sólistů
- udělal koncert z Bachových Matoušových pašijí

Instrumentální skladby

symfonie **Italská**
Skotská
Reformační

koncerty - houslové

klavírní skladby **Písně beze slov**

koncertní přede hry **Sen noci Svatojánské** (obsahuje Svatební pochod)
Klid moře a šťastná plavba
Pohádka o krásné meluzíně
Hebridy

Vokálně-instrumentální skladby

oratorium **Paulus**
Eliáš

moteta doprovázená varhanami **Tři moteta pro ženský sbor a varhany**

světské sbory

Robert Schumann (1810–1856)

- studoval práva
- učitelem klavíru byl Wieck
- chtěl dosáhnout na klavír stejné brilantnosti jako Paganini na housle
- kvůli větší roztažnosti prstů si přeřezal šlachy, zbláznil se
- oženil se s Clarou Wieckovou (dcera)
- založil hudební časopis, psal do něj kritiky

Instrumentální skladby

symfonie (4) **Symfonie č. 1, B dur – Jarní**
Symfonie č. 3 – Rýnská

koncert **Klavírní koncert a moll**

klavírní programní skladby **Motýli**
Karneval
Lesní scény
Symfonické etudy

Vokálně-instrumentální skladby
písňové cykly **Láska a život ženy**
Láska básníková
Myrty

oratoria **Ráj a Peri**

Frédéric Chopin (1810–1849)

- polský skladatel a klavírista
- objevil nové výrazové a zvukové možnosti klavíru
- hudba melodická, francouzské a polské folklorní prvky, inspiruje se mazurkou a polonézou
- „básník klavíru“

koncerty **Koncert pro klavír a orchestr č. 1**
Koncert pro klavír a orchestr č. 2

sonáty (3) **Revoluční**
etudy (27)
preludia (24)
mazurky (56)
polonézy (13)
scherza
balady

Vrcholný romantismus

Anton Bruckner (1824–1896)

- rakouský skladatel a varhaník
- ovlivněn chrámovou, varhanní a symfonickou tvorbou
- píše rozsáhlé a hudebně barevné symfonie
- ovlivněn Wagnerem

symfonie (9) **č. 4 – Romantická**
č. 6 – Fantastická

církevní skladby **Te Deum**
Requiem
Žalm 150

Johannes Brahms (1833–1897)

- německý skladatel
- sbormistr Pěvecké akademie ve Vídni
- v jeho tvorbě se nevyskytuje programní hudba ani opera
- snažil se o syntézu starších kompozičních forem klasicismu s romantickou hudbou
- přítel Schumannových, žije s Clarou po Schumannově smrti

symfonie (4) **Beethovenova**

klavírní skladby **Variace na Haydnovo téma**
Variace na Handlovo téma
Variace na Paganiniho téma
Variace na Schumannovo téma
Variace na vlastní téma

koncert **Dvojkonzert pro housle a violoncello**

předegry **Akademická**
Tragická

církevní skladby **Německé rekviem**

písně, dueta, sbory, kantáty

Edvard Grieg (1843–1907)

- norský skladatel
- spojil prvky norského folkloru s výrazovými prostředky německého romantismu
- klavír studuje na konzervatoři v Lipsku
- získal stipendium v Římě
- spoluzakladatel norské hudební akademie

klavírní skladby **Lyrické kusy**
Klavírní koncert a moll

orchestrální suita **Peer Gynt** – hudba k Ibsenovu dramatu

Pozdní romantismus

- vzniká na přelomu 19. – 20. st.
- v tomto období také směry secese, impresionismu a verismu
- stupňovali výrazové prostředky, přidávali počet nástrojů do orchestru – hlavně žestě
- zdůrazňovali barevnost
- průbojná harmonizace

Richard Strauss (1864–1949)

- německý skladatel
- dirigent v Královské opeře v Berlíně
- vedl státní opery Vídeň

symfonické básně **Enšpíglova šibalství**
Don Juan
Tak pravil Zarathustra
Don Quijote
Mackbeth

programní symfonie **Sinfonia domestica**
Alpská symfonie

opery **Salome**
Elektra
Růžový kavalír

písně (150) – na texty Goetha

Gustav Mahler (1860–1911)

- rakouský skladatel a dirigent
 - ředitel vídeňské Dvorní opery, dirigent Metropolitní opery v New Yorku
 - propojil různé žánrové prvky lidové a užitkové hudby s velkou symfonickou formou
- symfonie (10)* **č. 1 Titánská**
č. 2 Vzkříšení
č. 6 Tragická
č. 8 Tisíců
č. 10 zůstala nedokončená

písňové cykly **Dagmar Pecková**
Písně o mrtvých dětech
Písně potulného tovaryše

kantáta pro sóla a orchestr **Písň o zemi**

Ruský romantismus

Michail Ivanovič Glinka (1804–1857)

- zakladatel ruské národní školy
- předchůdce Mocné hrstky
- učil se na housle, klavír, zpěv
- inspirace ruským folklorem

opery **Ivan Susanin (Život za cara)** – 1. ruská národní opera
Ruslan a Ludmila

orchestrální tvorba **Vzpomínka na letní noc v Madridě**
Komarýnská

Petr Iljič Čajkovskij (1840–1893)

- skladatel, kritik, dirigent
- přítel A. Dvořáka
- profesor na Moskevské konzervatoři
- propojil prvky ruské lidové hudby s moderními přístupy
- získal čestný doktorát na univerzitě v Cambridge

symfonie (6) **č. 6, h moll - Patetická**

koncerty klavírní č. 1 b moll

Koncert pro housle D dur – variace na rokokové téma pro violoncello a orchestr

předehry **Hamlet**
Romeo a Julie
Bouře

opery **Evžen Oněgin**
Piková dáma
Čarodějka
Mazeppa

balety **Labutí jezero**
Šípková růženka
Louskáček

MOCNÁ HRSTKA

- usilovala o vlasteneckou, realistickou hudbu, chtěli ji pozvednout

Milij Alexejevič Balakirev (1836–1910)

- klavírista, pedagog a dirigent

klavírní fantazie **Islamej**
symfonické básně **V Čechách**
Tamara

Alexandr Porfyrjevič Borodin (1833–1887)

- lékař a profesor chemie

symfonie **Bohatýrská**

opera **Kníže Igor** – z ní pochází baletní scéna pro sbor a orchestr **Polovecké tance**

symfonický obraz **Ve stepích střední Asie** - věnované Lisztovi

Modest Petrovič Musorgskij (1838–1881)

- nejvýznamnější z mocné hrstky

- hudba nezávislá na vzorech, nové realistické pojetí

opery **Boris Godunov**

Chovanština

Soročinský jarmark

písňové cykly **Dětská světnička**

Bez slunce

Písně a tanec smrti

Blecha

symfonický obraz **Noc na Lysé hoře**

klavírní cyklus **Obrázky z výstavy** - orchestrální verze **Maurice Ravel**

Nikolaj Andrejevič Rimskij-Korsakov (1844–1908)

- původně námořní důstojník

- profesor konzervatoře v Petrohradě

- jeho žáci byli Prokofjev, Stravinskij

- napsal knihy **Základy instrumentace** a **Praktická nauka o harmonii**

- inspirovaly ho pohádky a orient

opery - pohádkové **Sněhurka**

Pohádka o caru Saltánovi

Sadko

Zlatý kohoutek

symfonická suita **Šeherezáda**

orchestrální fantazie **Španělské capriccio**

symfonie (3)

Cesar Antonovič Kjuj (1835–1918)

- hudební kritik

- odloučil se od Mocné hrstky a navázal na Čajkovského

opery (13) **Kavkazský zajatec**

Opera v romantismu

- hlavně ve Francii, Itálii a Německu
- vystupovali zde sólisti, sbory i balet
- byla finančně nákladná
- usilovala o efekt u posluchačů

FRANCOUZSKÁ OPERA

Daniel Aeber

- autor *revoluční opery* **Němá z Portici**

Giacomo Meyerbeer

- představitel velké francouzské opery
- nevšední témata

opera **Robert Ďábel**
Hugenoti
Afričanka

Charles Gounot

- autor tzv. *lyrického dramatu* - melodičnost, lyrika

operu **Faust a Markétka** - Goethe
Romeo a Julie - Shakespeare

Jacques Offenbach

- autor operet

operety **Orfeus v podsvětí**
Krásná Helena
Modrovous
Bandité

opera **Hoffmanovy povídky**

Goerges Bizet

- představitel *realistické opery* – odmítá romantické snění
- věnuje se reálnému životu
- po opeře *Carmen* na něj házeli rajčata

opera **Carmen**
Lovci perel
Džamile

orchestrální suity **Carmen**
Arlésanka

ITALSKÁ OPERA

Gioacchino Rossini

- nejvýznamnější autor oper po Verdim
- jeho kompoziční doménou byla opera buffa
- zavedl označení **bel canto** = krásný zpěv
 - zpěvný projev založený na správném dýchání
 - vyrovnaný hlas ve všech polohách
 - využití resonančních prostor
 - pokud nezpívají bel canto, ničí si hlas

opery komické **Lazebník Sevillský**

Italka v Alžíru

Turek v Itálii

Popelka

Straka zlodějka

Hedvábný žebřík

opery vážné **Othello**

Semiramis

Mojžíš

Vilém Tell

Armida

oratoria **Stabat Mater**

Malá slavnostní mše

Vincenzo Bellini

opery **Norma**

Náměsíčná

Gaetano Donizetti

opery (70) **Nápoj lásky**

Don Pasqual

Lucia z Lammermooru

Dcera z pluku

Guiseppe Verdi (1813-1901)

- nejvýznamnější zástupce italské opery
- používal hodně zpěvnou melodii, árie i recitativy
- jednoduchost, přirozenost
- využívá sboru
- vystupují vášnivý hrdinové
- byl symbolem národního vzkříšení

opera (27) **Nabucco**

Rigoletto

Trubadúr

Ernani

La Traviata

Sicilské nešpory

Maškarní ples

Síla osudu

Don Carlos

Aida – napsána k slavnostnímu otevření Suezského průplavu

Othello

Falstaff – komická opera

requiem **Mše za zemřelé**

církevní skladby **Ave Maria**
Stabat Mater
Laudi
Te Deum

Giacomo Puccini (1858–1924)

- komponoval opery s melodikou ovlivněnou impresionismem
- představitel **verismu** – hudební naturalismus, snaží se o reálné ztvárnění skutečnosti

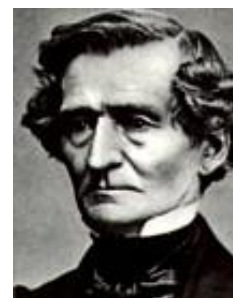
opery **Manon Lescaut**
Bohéma
Tosca
Madamme Butterfly
Turandot – árie *Vincero*

Novoromantismus

- 30. léta 19. století – konec 19. století
- snaží se o realistické, skutečné zobrazení světa
- v hudbě se více projevuje literatura- hlavně v instrumentální – symfonická báseň, programní symfonie
- zvyšuje se počet hráčů v orchestru (až 100)

Hector Berlioz (1803-1869)

- francouzský kytarista a flétnista, dirigent, instrumentátor
- považován za nejvýznamnějšího skladatele novoromantismu ve Francii
- zakladatel programní hudby
- byl žákem Antonína Rejchy
- měl vliv na Bedřicha Smetanu
- 1830 vyhrál Římskou cenu se symfonií *Fantastická*
- napsal knihu *Velká učebnice o instrumentaci moderního orchestru*

programní symfonie **Fantastická** - inspirace z Fausta
 - použil v ní *idee fixe* - předznamenala práci s *leitmotivem* (v opeře)

- 5 vět
- 1) **Sny a vášně**
 - 2) **Na plese**
 - 3) **Na venkově**
 - 4) **Cesta na popraviště**
 - 5) **Sabat čarodějnic**

Harold v Itálii
Romeo a Julie
Symfonie smuteční a triumfální

programní předehry **Římský karneval**
Král Lear
Waverly
Korsár

vokálně-instrumentální symfonie **Faustovo prokletí**

opera **Trójané**
oratorium **Rekvie**
Te Deum

Franz Liszt (1811-1886)

- dirigent, nejlepší klavírista 19. století
- první autor symfonické básně
- studoval u Xaviera, Carla Czerneho, Antonína Rejchy
- zavedl klavírní recitály
- jeho dcera si vzala R. Wagnera
- lamač ženských srdcí

symfonické básně **Preludia**
Ideály
Mazeppa
Co slyšíme na horách
Hungaria
Hamlet

symfonie **Faustovská**
Dantovská

oratorium **Legenda o sv. Alžbětě**
Ostříhomská mše
Uherská korunovační mše

klavírní skladby **Etudy nejvyšší obtížnosti**
Paganiniovské etudy
Mefistovský valčík
Sonáta h moll
Uherské rapsodie

Richard Wagner (1813-1883)

- dvorní kapelník v Drážďanech
- skladatel, dramatik, teoretik, dirigent, hudební spisovatel
- reformátor romantické opery
- spojil hudbu s dějem (orchestr součást opery)
- používal **leitmotiv** = příznačný motiv
 - výrazné hudební téma symbolizující osobu, vztah
- chtěl mít z opery „souborné umělecké dílo“ **Gesamtkunstwerk** - všechny složky v rovnováze
- zrušil árie a recitativy
- prokomponoval operu jako na sebe navazující dílo
- zavedl hluboké žesťové nástroje a propadliště
- chromatické a enharmonické vedení hlasů
- ze sbírek svých obdivovatelů postavil v Baürethu Operní dům
- psal si sám hudbu, libreta, navrhoval kulisy, kostýmy

vážné opery **Rienzi**
Bludný holanďan
Tannhäuser
Lohengrin
Tristan a Izolda
Parsifal

tetralogie **Prsten Nibelungů**
 1) **Zlato Rýna**
 2) **Valkýra**
 3) **Siegfried**
 4) **Soumrak bohů**

komická opera **Mistři pěvci Norimberští**

Česká národní škola

Bedřich Smetana

+ 2. 3. 1824 Litomyšl

† 12. 5. 1884 Praha

- český novoromantik
- zakladatel české národní hudby a opery
- zdokonalil symfonickou báseň
- hrál na klavír a housle – koncerty v 6 letech
- studoval gymnázium v Plzni a Jihlavě
- Praha - hraje ve smyčcovém kvartetu
 - poznává operu
- psal polky pro své studentské lásky
- ovlivnil ho Berlioz a Liszt
- 1848 – aktivně se účastnil revoluce **Pochod národní gardy**

Píseň svobody

- 1849 – se svým kolegou otevřel klavírní ústav na Staroměstském náměstí
- oženil se s Kateřinou Kolářovou – umírá mu dcera Bedřiška
- 1856 - 60 pobývá v Göteborgu – žení se s Bettinou Ferdinandiovou
- 1861 – zůstává v Praze
- otevřel hudební ústav v Lužanském paláci
- byl jeden ze zakladatelů **umělecké besedy** = spolek muzikantů, malířů, vědců, lékařů
- 1863 – 65 sbormistr mužského sboru **Hlahol**
- účast v soutěži o původní českou operu – vyhrál ji s **Braniboři v Čechách**
- 1866 šéf a dirigent orchestru Prozatimního divadla – A. Dvořák tam hrál na violu
- 1868 – stál u slavnostního položení kamene Národního divadla – otevřeno operou **Libuše**
- 1874 – nervové onemocnění – ohluchl
- měl syfilis, umírá v ústavu v Kateřinkách, pohřben na Vyšehradě
- dovedl českou hudbu na světovou úroveň, především ve tvorbě symfonické básně a opery
- památky: **Pražské jaro** – 1. ročník 12. 5. 1946 - začíná symfonickou básní **Má vlast**
 - končí **S ódou na rodost**

Smetanovská klavírní soutěž

Smetanova Litomyšl

Mladá Smetanova Litomyšl

Muzeum v Litomyšli a v Praze

opery **Braniboři v Čechách** - libreto Karel Sabina

Prodaná nevěsta - libreto Karel Sabina

Dalibor

Libuše

Dvě vdovy

Hubička

Tajemství

Čertova stěna

Viola – námět Večer tříkrálový

symfonie **Triumfální E dur**

symfonická báseň **Richard III.**

Valdštyňův tábor

Hakon Jarl

cyklus **Má vlast** – 6 částí – liché – historie národa
 sudé – krása vlasti

Vyšehrad – prorocství Libuše

Vltava

Šárka – ze Starých pověstí českých

Z českých luhů a hájů

Tábor

Blaník

duo pro housle a klavír **Z domoviny**

trio **g moll**

smyčcové kvarteto **č. 1 c moll - Z mého života**
č. 2 d moll

klavírní tvorba

polky **Lousina polka**
Jiřinková polka
Ze studentského života
Vzpomínka na Plzeň

koncertní etudy **Na břehu mořském**

cyklus České tance – cyklus 14 tanců

ženské sbory – *cyklus* **Tři ženské sbory – Má hvězda**
Přiletěly vlaštovičky
Západ slunce

mužské sbory **Věno**
Tři jezdci
Rolnická
Píseň na moři
Odrodilec

smíšené sbory **Česká píseň – kantáta**

Antonín Dvořák

- * 8. 9. 1841 Nelahozeves † 1. 5. 1904 Praha
- zakladatel české symfonie
- se Smetanou a Fibichem generace Národního divadla
- proslavil českou hudbu po Evropě a Americe
- tatínek byl řezník, i Dvořák se učila na řezníka
- nechal ho chodit na housle
- Praha - varhanická škola
 - violista v Komzákově kapele
 - učil v měšťanských rodinách
- 1866 se setkává se Smetanou v Komzákově kapele
- J. Brahms doporučil nakladateli Simrockovi vydání **Moravské dvojzpěvy**
- oženil se s žačkou Annou Čermákovou
- zemřely mu 3 děti
- byl pozván do Anglie – dirigoval tam Stabat Mater
- 1884 získal doktorát hudby v Cambridge
- 1891 získal doktorát na Univerzitě Karlově – člen České akademie věd a umění
- Pražská konzervatoř – profesor skladby, později ředitel
- Amerika . 1892 – 94 ředitel národní konzervatoře v New Yorku
- učitel Josefa Suka, Vítězslava Nováka, Oskara Nedbala
- muzeum v Praze a Nelahozevsi, pěvecké soutěže Antonína Dvořáka v Karlových Varech

symfonie (9) **č. 1 c moll – Zlonické zvony**
č. 8 G dur – Anglická
č. 9 e moll – Z nového světa

koncerty pro housle, pro klavír, pro violoncello

tance **Slovanské tance**

orchestrální přede hry **Můj domov**
Husitská

symfonické básně **Vodník**
Polednice
Zlatý kolovrat
Holoubek

serenády a suity **Serenáda E dur pro smyčce**
Česká suita

komorní skladby **Klavírní kvintet A dur**
- *smyčcový kvartet* - **Slovanský**
Americký F dur
- *klavírní trio* – **Dumky**

skladby pro housle a jiné instrumenty **Maličkosti** – cyklus
Humoresky – sešit pro klavír
Poetické nálady

zpěvy **Moravské dvojzpěvy** – Kdyby byla kosa nabrůšená
Cigánské melodie – cyklus písní
Biblické písně
Písně milostné
V přírodě

opery **Rusalka**
Armida
Čert a Káča
Jakobín
Vanda
Tvrdé palice
Šelma sedlák
Dimitrij

oratorium, kantáta **Stabat Mater**
Svatební košile
Kantáta
Sv. Ludmila
Requiem
Mše D dur
Te Deum
Dědicové bílé hory